eesti statistika

VILJANDIMAA ARENEV PÄRIS EESTI 2014

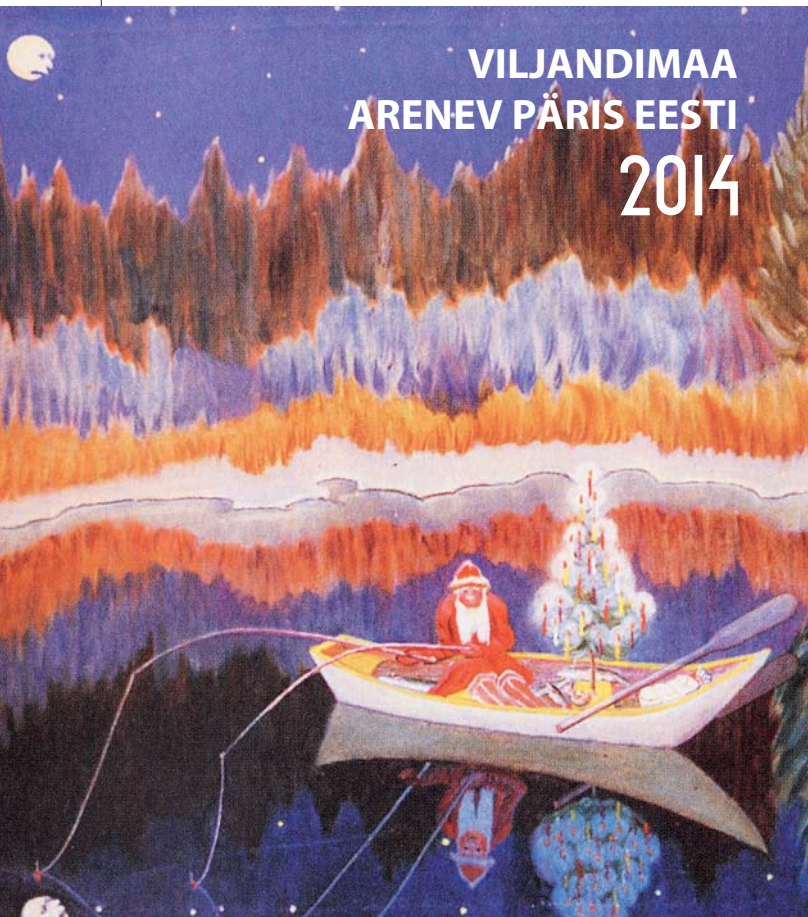

VILJANDI MAAVALITSUS
STATISTIKAAMET

VILJANDIMAA – ARENEV PÄRIS EESTI

Olukord ja strateegilised eesmärgid

TALLINN 2014

Sisukord

1 Viljandimaa üldine ülevaade 4

2 Viljandimaa väärtused 8

3 Viljandimaa väljakutsed ja strateegiad 9

4 Inimkapitali arendamine 10

5 Ettevõtluskeskkonna ja majanduse arendamine 22

6 Kontseptuaalse arengu tagamine 28

7 Elukeskkonna ning tehnilise ja sotsiaalse taristu arendamine 32

8 Kaanepildist. Kokkuvõte 39

Viljandimaa – arenev päris Eesti!

Päris Eesti on kõikjal meie ümber ning selle ehedust kanname me ise oma rahvusliku väärikuse ja elulaadiga.

Maailma näinud inimesed teavad, et mis tahes rahvuse algupärast keelt, meelt ja kultuuri originaalsel kujul ei tasu pealinna ümbrusest otsida. Siit julget järeldust tehes väidan – kes ei ole Viljandimaal käinud, ei ole veel päris Eestit näinud.

Oleme kindlad, et eestluse suurim vara – identiteet – on Viljandimaal parimal moel hoitud ja arendatud. Nii keele kui ka algupärase kultuuriruumi mõistes.

Muidugi on Eestimaa avatud maailma tuultele. Ometi soovime selles globaalses lahustumistuhinas panustada rahvuslikkusest kantud tervetele juurtele. Juurte tugevus ja hoidmine on ühelt poolt meie riigi põhiseadusest lähtuv püha ülesanne ning teiselt poolt kestmajäämise eeldus.

Avatud ühiskonnast teame, et hea keelteoskus ja kõrgel tasemel haridus võimaldavad kogu maailmas hakkama saada. Kas oleme sellises avatuses noortele vaid stardipakk või hoopis sihtpunkt, on pikemas perspektiivis meie endi valik.

Usun, et oleme praegu ristteel, mis eeldab tuleviku tarvis tehtavaid tarku valikuid. Kas selleks valikuks on avatus ja muutustega kohanemine või elu reservaadis? Päris Eesti hoidmiseks ja arendamiseks peame saavutama olukorra, kus Viljandimaale saabuv tee on vähemalt sama lai, kui siit eemale viiv.

Arengustrateegia teostamine eeldab koostööd, tervikpildi nägemist, sünergiat. Iga uus ülesanne pakub ka uusi võimalusi. Viljandimaa on valmis ennast proovile panema. Parim valik on leida tasakaal rahvuslike traditsioonide ja arengu vahel.

Meie eesmärk on anda ka ülejäänud Eestile kinnitust, et päris Eesti on Viljandimaal väärikalt hoitud ja esindatud. Kõige püsiva kõrval näitame, et peale kultuurilise identiteedi hoidmise ja nüüdisajastamise on siin hea pinnas kõrgtehnoloogilistele töökohtadele ja teenuste ekspordile. Edukaid innovaatilisi näiteid ja tooteid on mõlemast valdkonnast juba praegu.

Arengustrateegia laiem eesmärk ongi maakonna tulevikuvisioon tervikuks siduda. Asetame siis üheskoos tuleviku Viljandimaa pusletükid kokku just selliselt, et pildile ilmuks juurte tugevusest kantud ja kõrge lennukusega tänapäeva inimese vääriline päris Eesti.

Lembit Kruuse
Viljandi maavanem

1 Viljandimaa üldine ülevaade

Viljandi maakonna rahvastiku paiknemine, 31.12.2011

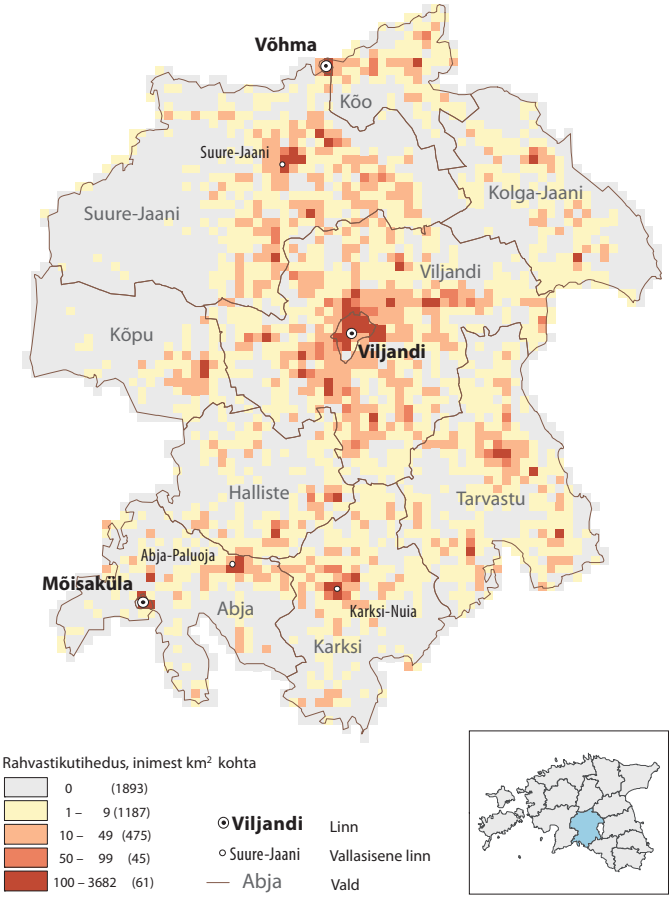

Viljandi maakond asub Eesti kesk- ja lõunaosas. Maakond piirneb läänes Pärnu, põhjas Järva, idas Tartu ja kagus Valga maakonnaga ning lõunas Läti Vabariigiga. Viljandi maakonna ja Läti ühise piiri – riigipiiri – pikkus on 78 km. Maakonna idapiiril paiknev madala põhjaga ja suhteliselt madalate kallastega Võrtsjärv (pindala 271 km^2) on Eesti suurim siseveekogu ning tuntust kogunud ka puhkepiirkonnana. Järv on ühtlasi kuulus kui Euroopa suurim looduslik angerjakasvandus. Maakonna läänepiiril asub Soomaa rahvuspark.

Viljandi maakonna halduskeskus on Viljandi linn. Peale Viljandi on maakonnas veel kaks linna – Mõisaküla ja Võhma –, kolm vallasisest linna, kaheksa alevikku ja 254 küla. Maakonnas asub Eesti suurim küla Sandra, mille pindala on 173 km^2, kuid elanikke on seal vaid paar tosinat, sest suure osa külast hõlmab Valgeraba. Viljandi linnast on Tallinnasse 164 km, Tartusse 81 km, Pärnusse 97 km ja Riiga 210 km.

Viljandimaad on kutsutud ka Sakalamaaks ja Mulgimaaks, kuid Muinas-Eesti maakonna Sakala ega Mulgi murde levikuala piirid ei kattu praeguse maakonna piiridega.

Viljandi on rahvaarvult Eesti kuues ja pindalalt Eesti neljas maakond. Üle 95% maakonna rahvastikust on eestlased.

Viljandi maakonna majanduses on traditsiooniliselt olulisel kohal põllumajandus. Kui kogu Eestis on primaarsektori (põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük) osatähtsus majanduses alla 4%, siis Viljandi maakonnas on see üle 13%. Ka sekundaarsektoril (tööstus, elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus, jäätmekäitlus, ehitus) on Viljandi maakonnas veidi suurem osatähtsus (üle 35%) kui Eestis keskmiselt (veidi üle 30%). Viljandi maakonnas tegutsevad sellised tuntud ettevõtted nagu AS Viljandi Aken ja Uks, AS Viljandi Metall, Delux OÜ, AS Rakvere Farmid, AS Mivar-Viva, Dold Puidutööstus AS, AS Kolmeks, AS Hansa Candle, Toom Tekstiil Bedding OÜ, Eesti Höövelliist OÜ, VMT Tehased AS, AS Galvi-Linda, AS Bestra Engineering, Oskar LT AS, Cleveron OÜ jt.

Viljandi maakonna tunnused on pärimusmuusika ja omakultuur, mulgi kultuur, Ugala teater, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. Viimased kümmekond ja enamgi aastat on Viljandile kahtlemata kõige enam tuntust toonud igal aastal juuli viimasel nädalalõpul peetav Viljandi pärimusmuusika festival.

Huvitav on teada, et üks esimesi ajalookroonikates nimepidi mainitud eestlasi – Lembitu – elas ja tegutses praegusel Viljandimaal.

Viljandimaa spordielu kõige tuntum ettevõtmine on 1928. aastal alguse saanud suurjooks ümber Viljandi järve, mis on kõige pikema traditsiooniga spordivõistlus Eestis.

Viljandi maakond Eestis

	Viljandi maakond	Eesti	Osatähtsus Eestis,%
Maismaa pindala, km^2	3 422,5	43 432,3	7,9
Rahvaarv, 1. jaanuar 2013	48 127	1 320 174	3,6
mehed	22 796	616 167	3,7
naised	25 331	704 007	3,6
0–14-aastased	7 011	206 819	3,4
15–64-aastased	30 947	875 302	3,5
vähemalt 65-aastased	10 169	238 053	4,3
Sünnid, 2012	482	14 056	3,4
Surmad, 2012	654	15 450	4,2
15–74-aastased, 2013, tuhat			
hõivatud	20,0	621,3	3,2
töötud	1,2	58,7	2,0
mitteaktiivsed	15,0	320,3	4,7
Registreeritud töötud, 2013	1 032	37 062	2,8
Ettevõtted, 2013	3 524	112 760	3,1
Eksportijad, 2013	257	14 364	1,8
Registreeritud kuriteod, 2013	736	39 585	1,9
Liiklusõnnetused, 2013	46	1 381	3,3
SKP jooksevhindades, 2012, miljonit eurot	422,6	17 415,1	2,4
Tööstustoodang jooksevhindades, 2012, miljonit eurot	309,9	10 415,0	3,0
Põllukultuuride kasvupind, 2013, ha	66 053	594 184	11,1
Sigade arv, 2012, tuhat	125	375	33,3
Metsaraiepindala raiedokumentide alusel, 2012, ha	13 220	142 021	9,3
Metsa uuendamine, 2012, ha	834	11 504	7,2
Kasutusse lubatud eluruumid, 2013	19	2 079	0,9
Kasutusse lubatud mitteeluhooned, 2013	37	887	4,2
Majutuskohad, 2012	60	1 238	4,8
Majutatud, 2012	41 356	2 839 895	1,5

OÜ Cleveron pakub postipakkide logistikalahendust, mis põhineb kõige nüüdisaegsemal tehnoloogial ja võimaldab iseteeninduslike pakiautomaatide kaudu postipakke saata ja vastu võtta. Eesti tunneb uhkust Skype'i üle, Viljandimaa tunneb uhkust SmartPosti üle.

Viljandi maakonna ja Eesti arengunäitajate muutus, 2008–2012

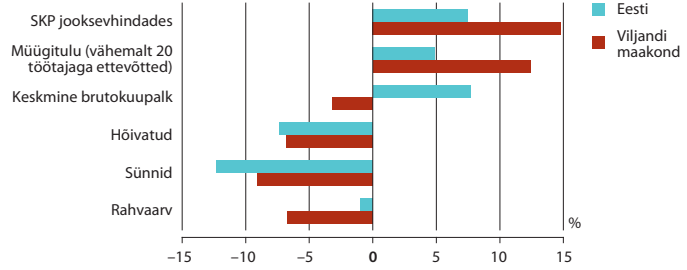

2 Viljandimaa väärtused

Viljandimaa toetab oma tegevusega Eesti Vabariigi põhiseaduse eesmärke ja väärtusi, mis peavad tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade.

Viljandimaa väärtused on kestmine ja areng, õnnelik olemine, pere, tervis, töö ja haridus. Meie inimesed ei tohi olla üksildased. Viljandimaa peamine väärtus on inimene. Oluline väärtus on puhas loodus ja viljakas põllumaa. Viljandimaa väärtustab koostööd ja sidusust. Ükski muutus, mis seab ohtu eesti keele ja kultuuri kestvuse, ei ole õigustatud. Ükski muutus, mis seab ohtu elu kestmise Viljandimaal või mõnes selle osas, ei ole õigustatud.

Viljandimaa peamine väärtus on inimene. Viljandimaa väärtus on ka viljakas põllumaa, mille harimise viise pidevalt arendatakse. Viljandimaa ja põllumajanduse tihedat seost näitab seegi, et taasiseseisvunud Eesti kolm põllumajandusministrit – Jaan Leetsar, Ilmar Mändmets ja Helir-Valdor Seeder – on pärit Viljandimaalt. Fotol uudistab minister Seeder koos Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õpilastega õppetehnikat.

3 Viljandimaa väljakutsed ja strateegiad

Meie ise ja maailm meie ümber on pidevas muutumises. Pidevalt tuleb muutustega kohaneda ja proovida muutusi meile soovitud suunas mõjutada.

Viljandimaa rahvaarv on kahanenud juba pikemat aega. Oleme seda teadnud, aga mitte väga tõsiselt võtnud. Oleme lootnud, et küllap Viljandimaa elanike arvukus taas tõusule pöörab, ilma et soovitud muutuse nimel kõvasti tööd teha.

Nüüdseks oleme jõudnud olukorda, kus rahvaarvu kahanemine Viljandimaal ei ole enam lihtsalt üks protsess. Tegemist on muutusega, millel on Viljandimaa elule väga selged tagajärjed. Tuntuim näide on vajadus korrastada koolivõrku, mis üldjuhul tähendab koolide sulgemist ja koolitee pikenemist paljude maakonna laste jaoks.

Viljandimaa peamine väljakutse on aktiivne kohanemine eluga kahaneva rahvaarvu tingimustes. Ideaalis võiks Viljandimaa rahvastik pikemas perspektiivis taas kasvule pöörata.

Viljandimaal on negatiivne nii loomulik iive kui ka rändeiive. Rahvastiku kahanemise peamine põhjus on väljaränne. Väljaränne põhjustab omakorda elanike vajadusi rahuldavate töökohtade vähesus maakonnas ning ka soovitud hariduse omandamine väljaspool Viljandimaad. Väljaspool kodumaakonda kõrghariduse omandamine on küll normaalne asjade käik, kuid ebanormaalne on, kui hariduse omandanule Viljandimaa tööturg enam atraktiivne ei ole.

Viljandi maakond püüdleb selle poole, et siinsetele elanikele oleks tagatud jätkusuutlik heaolu, Viljandimaal säiliks asustus ja kohalik kultuur ning nende arenguks oleks piisavalt inimesi. Viljandimaa elukeskkonna areng peab toimuma säästva arengu põhimõtete kohaselt.

Soovitud olukorra saavutamise peamine tee on Viljandimaa konkurentsivõime suurendamine tööturul. Edu saavutamiseks on valitud neli strateegilist suunda:

- inimkapitali arendamine
- ettevõtluskeskkonna ja majanduse arendamine
- kontseptuaalse arengu tagamine
- elukeskkonna ning tehnilise ja sotsiaalse taristu arendamine.

Inimkapitali arendamine

Viljandimaa peamine väärtus on inimene. Viljandimaa areng saab toimuda inimese arengu kaudu. Soovime, et Viljandimaal oleks

- piisavalt eestvedajaid, kes suudavad luua inimesi Viljandimaale toovaid ja Viljandimaal hoidvaid töökohti, kes tagavad hea ettevõtlus- ja majanduskeskkonna ning aktiveerivad kodanikuühiskonna,
- majanduskasvu tagamiseks piisaval arvul tööturul hakkama saavaid inimesi, kes väärtustavad elukohana Viljandimaad,
- sidus ja koostöövõimeline elanikkond.

Viljandimaa vajab kõiki inimesi. Olulised on töökohtade loojad ja tipp-spetsialistid, aga samuti lihttöölised. Oodatud on nii noored, kes soovivad oma lapsed Viljandimaal sünnitada ja üles kasvatada, kui ka vanad, kes soovivad siin oma pensionipõlve veeta. Viljandimaa tahab eelkõige luua olukorra, kus juba siin elavatel inimestel oleks vähe põhjust uusi väljakutseid väljaspool Viljandimaad otsida.

Olulised on järgmised tegevussuunad: tuua Viljandimaale ja hoida siin ettevõtjapotentsiaaliga inimesi; luua tippspetsialistidele Viljandimaal töökohti; luua või tuua Viljandimaale mitmesuguseid kompetentsikeskusi; kontsentreerida Viljandimaale maamajanduse ja kultuurivaldkonna institutsioone; hoida Viljandimaal ja tuua siia riigiasutusi; kasvatada ja toetada inimeste aktiivsust elukaare igas faasis; suurendada koostöövõimekust; arendada kodanikuühiskonda; parandada Viljandimaal antava hariduse kvaliteeti ja tagada selle kättesaadavus.

Strateegilise suuna edukust näitavad järgmised mõõdikud:

- rahvaarv ei kahane Eesti keskmisest kiiremini ja pöördub perspektiivis kasvule; Viljandimaal elab vähemalt 50 000 inimest,
- sündide arv kasvab,
- 15–64-aastaste tööhõive määr on vahemikus 65–70%,
- töötuse määr on alla 6%,
- kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsus 30–34-aastaste seas on 45%.

Peale üldiste mõõdikute on erilise tähelepanu all hariduselus toimuv. Väga olulised on eelkoolielistele mõeldud lasteasutused – lasteaed ei ole pelgalt laste hoiukoht. Spetsiifilist tähelepanu vajavad Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool ja Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool kui õppeasutused, mis on Viljandimaale olulised, kuid mille Viljandimaal jätkamise nimel tuleb pidevalt tööd teha. Viljandi Gümnaasiumil on vaja välja võidelda koht Eesti tippgümnaasiumide hulgas.

Viljandimaa on hõredalt asustatud – ühel ruutkilomeetril elab 14 inimest. Viljandimaa kolmes linnas (Viljandi, Võhma ja Mõisaküla) elab kokku 41% Viljandimaa elanikest. Koos vallasiseste linnade Suure-Jaani, Abja-Paluoja ja Karksi-Nuia elanikega on linlaste osatähtsus maakonna rahvastikus 49%.

Viljandimaa rahvaarv kahaneb Eesti keskmisest kiiremini. Sündide arv on langustrendis ja rändeiive negatiivne.

Viljandimaal elavad valdavalt eestlased: eestlaste osatähtsus rahvastikus on üle 95%.

Viljandimaa elaniku keskmine vanus on 42,7 aastat – kaks aastat kõrgem kui riigis keskmiselt. Naisi on 100 mehe kohta 113 ehk riigi keskmisest pisut vähem.

Võhma küünlavabrikus tehakse põnevaid küünlaid. Küünlavabriku lugu näitab, et Viljandimaa väikelinn võib olla välismaalaste jaoks atraktiivne – vabriku omanikud Peter ja Elke Wüthrich on pärit Kesk-Euroopast – ja et väikelinnas võib edukalt äri ajada.

Viljandi maakonna rahvaarv aasta alguses, 1990–2013 ja 2014–2040

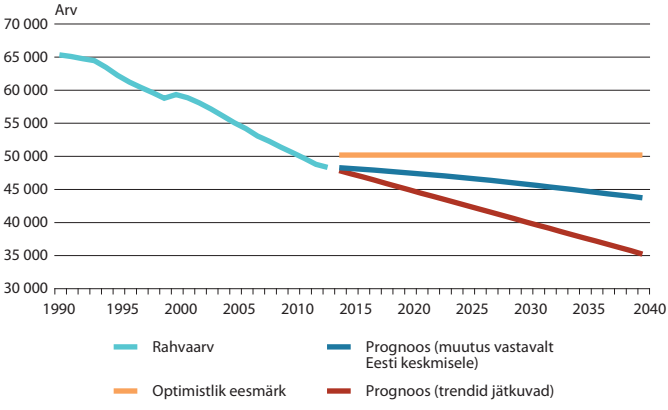

Eesti ja Viljandi maakonna rahvaarvu muutus, 1991–2013 ja 2014–2040 (1990 = 100%)

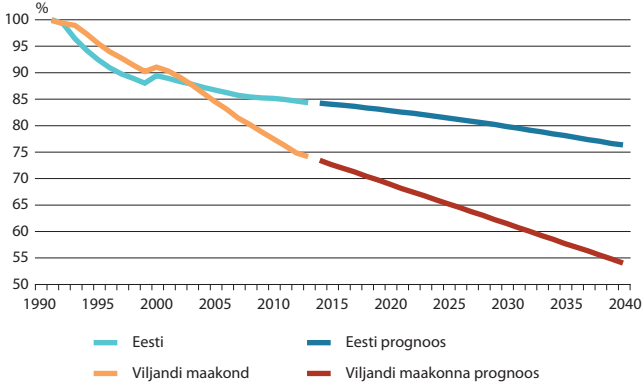

Viljandi maakonna sünnid (1990–2012) ja kuni aastaste laste arv (2014–2040, prognoos)

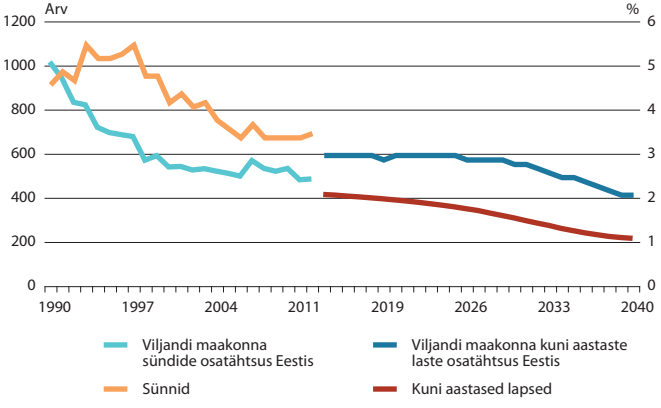

Viljandi maakonna rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2013

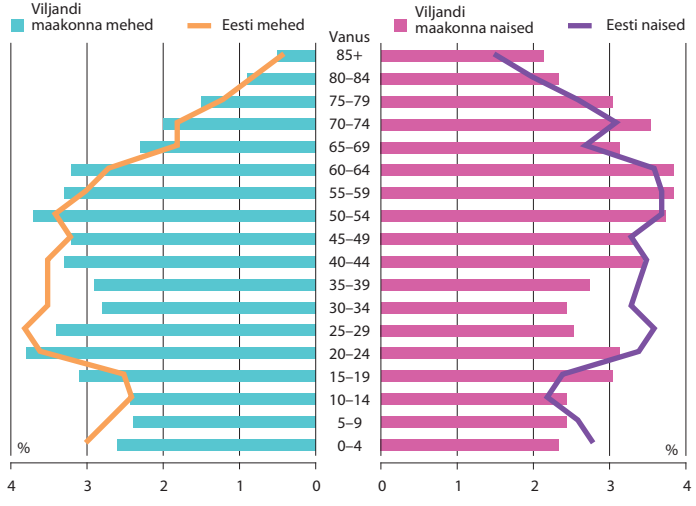

Viljandi maakonna ränne, 2004–2012

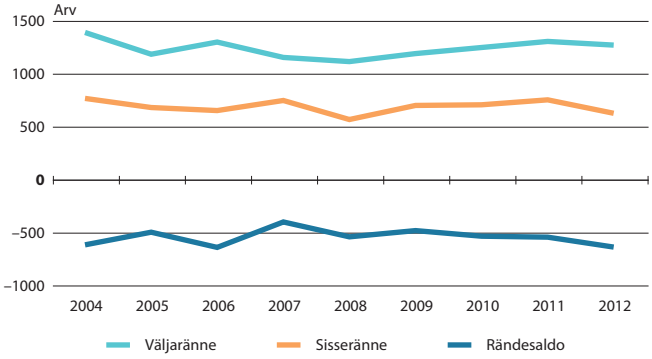

1991. aastal asutatud AS Galvi-Linda on nahast, tekstiilist ja sünteetilistest materjalidest galanteriikaupu tootev ning allhanke korras õmblustooteid valmistav ettevõte. Firmas on nüüdisaegne tootmistehnoloogia ja firma üle uhkust tundvad töötajad. Aastate jooksul on tootmisvaldkond ja toodete nomenklatuur oluliselt suurenenud. Eksport hõlmab firma käibest 70%. Firmale olulised partnerid asuvad Norras, Saksamaal ja Rootsis.

Viljandimaal elab 3,2% Eesti vähemalt 15-aastastest püsielanikest ehk laialt levinud definitsiooni kohaselt tööjõust. See vastab Viljandimaa elanike osale riigi püsielanikkonnas. Viljandimaal leiab tööd kolmveerand maakonna hõivatutest. Suhteliselt palju (7%) Viljandimaa hõivatutest töötab välismaal, samal ajal kui Tallinnas töötab 3% hõivatutest ja Tartus 1%. Intensiivne on tööränne Viljandi maakonna sees.

Tööturu kahe olulise näitaja, tööjõus osalemise määra ja tööhõive määra järgi oli Viljandimaa tööturu olukord 2013. aastal halvem kui Eestis keskmiselt ja Viljandi maakond asus Eesti maakondade pingerea tagumises pooles. Töötuse määr on aga Viljandi maakonnas teiste maakondadega võrreldes üks väiksemaid ning täidab sisuliselt maakonnas püstitatud strateegilist eesmärki.

1996. aastal asutatud ASi Hansa Candle toodanguks on küünlad ja süütetooted. Firma on orienteeritud kvaliteedile, pikaajalistele kliendisuhetele ja keskkonnasõbralikule tootmisele. Hansa Candle on Baltimaade suurim küünlatootja, kes ekspordib oma toodangut 15 välisriiki. Firmas töötab üle 140 inimese, aastas toodetakse üle 0,5 miljardi teeküünla.

15–64-aastaste tööhõive määr Viljandi maakonnas ja Eestis, 1997–2013

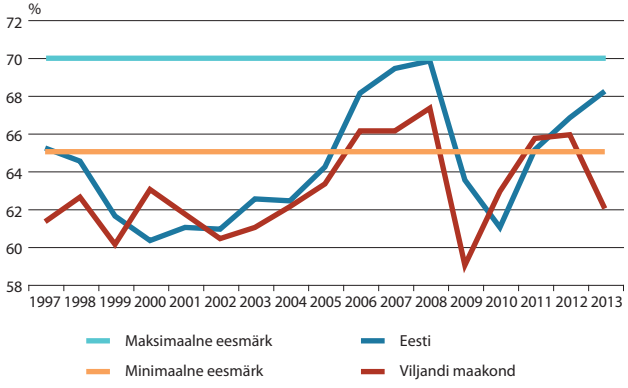

Töötuse määr Viljandi maakonnas ja Eestis, 1997–2013

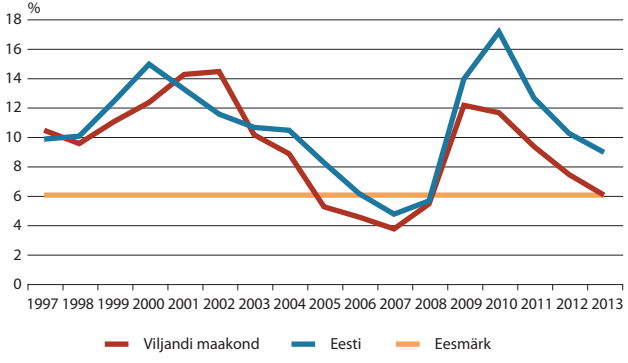

Viljandi maakonna tööränne, 31.12.2011

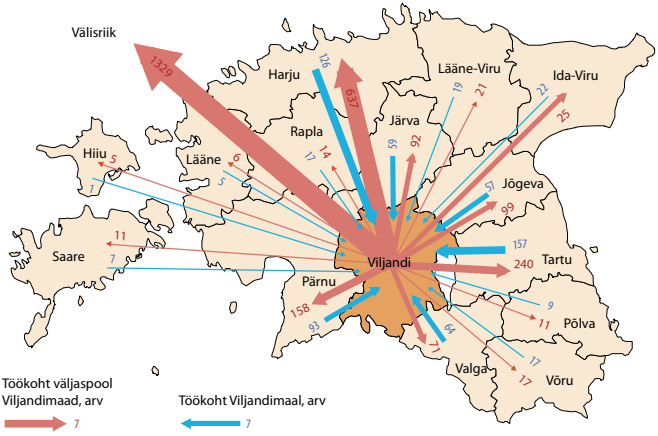

AS Viljandi Aken ja Uks on ligi 700 töötajaga maakonna suuremaid tööandjaid. Ettevõte valmistab ehitusturule avatäiteid ehk uksi ja aknaid. Oluline osa toodangust eksporditakse Skandinaavia riikidesse.

Inimkapitali ei ole võimalik arendada haridussüsteemi arendamata. Kõige olulisem ei ole siiski protsess, vaid tulemus – kas Viljandimaal on või ei ole piisavalt vajaliku potentsiaaliga inimesi, et elu paremaks muuta.

30–34-aastased on vanuserühm, kes peaks olema läbinud olulise osa oma haridusteest (pidev enesetäiendamine muidugi jääb) ja kelle võimekusest sõltub otseselt maakonna edasine areng. Seepärast on haridusvaldkonna kõige olulisem mõõdik kolmanda haridustasemega inimeste (sisuliselt kõrgharidusega inimeste) osatähtsus 30–34-aastaste vanuserühmas. See on ka Euroopa Liidu arengustrateegia olulisemaid mõõdikuid.

2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetel oli Viljandimaal 30–34-aastaste kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsus 26% (Eesti keskmine oli 42,3%). Viljandimaa eesmärgini ehk 45% on pikk maa minna, kuid see on tee, mis kindlasti tuleb läbida.

Eespool toodud protsent ei näita, et Viljandimaal antaks halba haridust. Pigem on probleem selles, et Viljandimaalt kõrgharidust omandama läinud inimesed ei tule omandatut kodumaakonda rakendama. Selle olukorra muutmine on Viljandimaa arengustrateegia peamisi eesmärke.

Võib öelda, et lasteaiakohtadega Viljandimaal suuri probleeme ei ole. Samas on selge, et alushariduse roll hariduselus on alatähtsustatud. Viljandimaa strateegiline eesmärk on muuta lasteaiad lastehoiu kohast laste haridustee alguspunktiks. Fotol Viljandi Mängupesa lasteaia lõpupidu.

Inimese haridustee algab lasteaiast. Lasteaed ei ole pelgalt laste hoidmise koht ajaks, mil vanemad on tööl. Sellele on seni lubamatult vähe tähelepanu pööratud. Õpetaja kutse väärtustamine ühiskonnas saab Viljandimaa strateegia kohaselt alguse lasteaiatöötajate väärtustamisest. Tugevale lasteaiale peab järgnema tugev põhikool ja tugev gümnaasium ning võimalus saada konkurentsivõimeline kutse- või kõrgharidus.

Viljandimaa edasises arengus mängivad strateegiliselt tähtsat rolli Viljandi Gümnaasiumi, Viljandi Ühendatud Kutsekeskkooli, Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli ja Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia areng. Viljandi Gümnaasiumist peab saama Eesti tugevamaid gümnaasiume, Viljandimaal kutseharidust andvad koolid peavad ka edaspidi tagama kvaliteetse, ettevõtjate vajadustele vastava hariduse, kultuuriakadeemia hoiab ka edaspidi Viljandi linna kõrgharidust andvate linnade nimekirjas.

Kõigis Viljandimaa haridusasutustes peab suurenema Eesti ja Viljandimaa väärtustamine. Tähtis roll selles on Viljandimaa huvikoolidel.

2003. aastal asutatud Viljandi noorte sümfooniaorkestrist on kujunenud Viljandimaa huvihariduse lipulaev. Fotol valmistub orkester Sakala kultuurikeskuses Viljandi Rotary klubi 20. aastapäeva aktuseks.

Viljandi maakonna koolivõrgu üldnäitajad, 2004, 2008, 2012

	2004	2008	2012
Alusharidus, 31. detsember			
Koolieelsed lasteasutused	37	39	38
Lapsed	1 837	2 039	2 095
Üldharidus, õppeaasta alguses			
Päevaõpe			
õppeasutused	41	36	34
õpilased	8 492	6 268	5 089
gümnaasiumiklassides	1 457	1 157	761
Õhtu- ja kaugõpe			
täiskasvanute gümnaasiumid	1	1	1
õpilased	307	247	182
Kutseharidus, õppeaasta alguses			
Õppeasutused	4	2	2
Õpilased	1 217	1 092	1 324

Aastakümneid on Viljandi gümnaasiumihariduse kvaliteedimärk olnud Jakobsoni kooli matemaatika-füüsika süvaklassid. Foto süvaklasside kokkutulekult, kus õpetajad – üks suurem legend kui teine (Veljo Aava, Eero Järvekülg (direktor), Andres Haavasalu, Malle Eglit, Vello Pohlasalu, Lilian Tambek) – demonstreerivad, et saavad hakkama ka muusikapala esitamisega.

Viljandimaa väärtus on viljakas põllumaa. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis saab õppida nii põlluharimist kui ka põldudel-lautades toodetu muutmist lõpptarbijale meelepäraseks tooteks.

Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia õpilased, 2005–2013

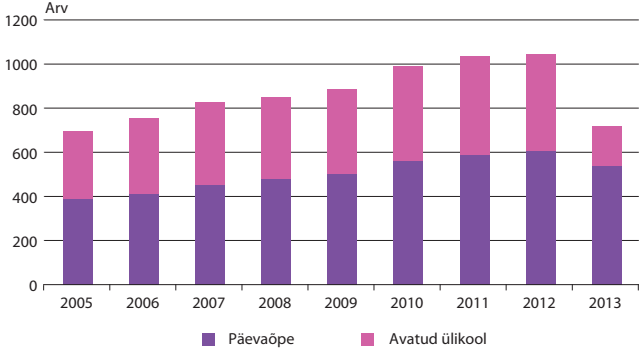

5 Ettevõtluskeskkonna ja majanduse arendamine

Majandusarenguta ei ole inimeste rahulolu tagatud. Ettevõtlikkuseta ei ole majandusareng võimalik. Soovime, et Viljandimaa oleks ettevõtlik, nutikalt spetsialiseerunud ja koostööd väärtustav maakond, kus piirkonna ressursse kasutatakse jätkusuutlikult, ning et Viljandimaa tööturg oleks atraktiivne nii Viljandimaa elanike kui ka teiste eestimaalaste jaoks.

Viljandimaa ettevõtlus- ja majanduskeskkond ei saa olla oluliselt parem kui Eestis üldiselt. Siiski on võimalik luua olukord, kus

- kõik Eestis ettevõtlust ja majandusarengut soodustavad tingimused on maksimaalselt ära kasutatud vastavalt Viljandimaa spetsiifikale,
- ettevõtjad on Viljandimaale oodatud ja nende tulek ei ole takistatud,
- Viljandimaa ettevõtlusega tegelda soovivad inimesed on toetatud,
- Viljandimaa ettevõtjad teevad tulemuslikku ja jätkusuutlikku koostööd nii omavahel kui ka avaliku sektoriga,
- Viljandimaalt ei lahkuta atraktiivsete töökohtade puudumise tõttu,
- Viljandimaa majanduse areng on Eesti keskmisest kiirem.

Strateegilise suuna edukust näitavad järgmised mõõdikud:

- rändesaldo on teel positiivsusele,
- maakonna keskmine palk on lähedane Eesti keskmisele,
- Viljandimaal toodetud sisemajanduse koguprodukti osatähtsus Eesti sisemajanduse koguproduktis suureneb,
- ettevõtlusaktiivsus kasvab.

Olulised on järgmised tegevussuunad: luua ettevõtjatele tegutsemisvõimalusi; suurendada ettevõtlusaktiivsust; arendada koostöövõrgustikke; kavandada, luua ja turustada maakonnas tööstusalasid; arendada kutseharidust andvaid koole; arendada põllumajanduslikku tootmist ja luua selle alusel klaster; suurendada analüüsivõimekust, luua ja aktualiseerida analüüsiks vajalik andmekogu; arendada aktiivselt ettevõtlust ja ettevõtluskeskkonda Viljandimaa kohalikes omavalitsustes.

Viljandimaa ettevõtluskeskkonna ja majanduse arendamise mõõdikuid on vähe, kuid need iseloomustavad valdkonna arengut suure üldistusjõuga ega kaldu detailidesse – tulemus kas on või ei ole. Strateegilisel tasandil on tulemuse olemasolu ainumäärav. Taktikalisel tasandil on muidugi oluline ka põhjustesse süveneda ja detailsem statistika.

Viljandimaa rändesaldo on olnud küll üsna stabiilne, aga väga suures miinuses ja viimastel aastatel võib isegi täheldada miinuse kerget suurenemist.

Mõnevõrra üllatav on, et jooksevhindades arvutatud Viljandimaa sisemajanduse koguprodukti osatähtsus Eesti sisemajanduse koguproduktis on majanduskriisi kõige raskema aasta järel olnud kasvutrendis ja ületab veidi ka kriisieelset taset. Kui arvestada Viljandimaa elanike arvu osatähtsust Eesti rahvastikus, võib muidugi öelda, et Eesti keskmisele tasemele jõudmiseks tuleb veel kõvasti vaeva näha, kuid trend on praegu Viljandimaa jaoks siiski positiivne.

Keskmine brutokuupalk on Viljandimaal küll kasvutrendis, kuid lõhe Eesti keskmisega tasapisi suureneb.

Mitmed näitajad räägivad ettevõtlusaktiivsuse kasvust Viljandimaal, mis on positiivne tulemus. Tulevikus tuleb pöörata tähelepanu sellele, et kasvaks ka töökohtade arvu mõttes keskmiste ja suuremate ettevõtete arv.

Viljandi maakonna sisemajanduse koguprodukti osatähtsus Eesti sisemajanduse koguproduktis, 2004–2012

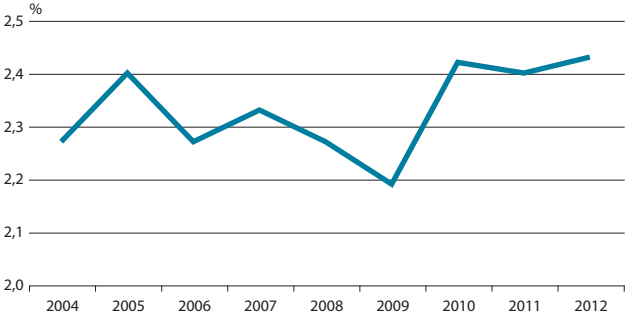

Keskmine brutokuupalk Viljandi maakonnas ja Eestis, 2004–2012

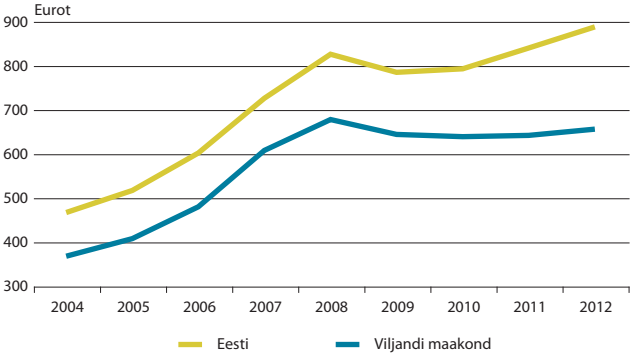

Bestra Engineering AS on 1999. aastal asutatud ettevõtte õigusjärglane, kes töötab välja projektipõhiseid lahendusi ja koostab seadmeid vastavalt ostja tellimusele. Peamised tooteartiklid on metallkonstruktsioonid, masinaehitusdetailid, koostud ja avamere puurtornide seadmed.

Viljandi maakonna ettevõtted töötajate arvu järgi, 2004–2013[a]

Aasta	Kokku	Töötajate arv			
		vähemalt 250	50–249	10–49	alla 10
2004	2 005	3	41	186	1 775
2005	2 173	4	47	167	1 955
2006	2 249	5	44	192	2 008
2007	2 382	2	50	195	2 135
2008	2 419	2	39	203	2 175
2009	2 467	2	32	182	2 251
2010	3 349	2	32	155	3 160
2011	3 386	2	35	166	3 183
2012	3 486	2	32	157	3 295
2013	3 524	2	33	162	3 327

[a] Statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted

Kõpu PM OÜ peamine tegevusala on toorpiima tootmine. Kõpu punane kari on suurima toodanguga karjasid Eestis. Võib küll otsida majandusarengu imerohtu, kuid viljakas põllumaa on kindlasti üks Viljandimaa rikkus ja süüa tahavad inimesed igal ajal.

Viljandimaa annab peaaegu 10% Eesti majanduse primaarsektoris (põllumajandus, metsamajandus, kalapüük) toodetud sisemajanduse koguproduktist. Primaarsektori lisandväärtus on üle 16% Viljandimaal toodetud lisandväärtusest ja see näitaja on kergelt kasvava trendiga. Primaarsektor on Viljandimaa jaoks oluline majandussektor ja endiselt on oluline seda arendada.

Viljandi maakonna põllumajanduslike majapidamiste põhinäitajad, 2004, 2008, 2012

	2004	2008	2012	Osatähtsus Eestis, %
Põllukultuuride kasvupind kokku, ha	50 279	59 473	66 889	11,8
teravili	29 911	33 929	34 931	12,0
kaunvili	1 036	827	1 618	14,8
raps ja rüps	4 774	9 622	10 475	12,0
kartul	1 230	311	603	10,4
avamaaköögivili	171	88	162	8,5
Põllukultuuride kogusaak, t				
teravili	62 013	96 490	120 621	12,2
kaunvili	706	681	2 079	16,1
rapsi- ja rüpsiseeme	5 944	12 869	18 064	11,4
kartul	13 858	3 938	15 614	14,6
avamaaköögivili	1 797	2 202	3 109	8,5
Loomad aasta lõpul, tuhat				
veised	19,1	16,4	17,6	7,2
piimalehmad	8,7	7,7	7,7	8,0
sead	x	x	125,3	33,5
lambad ja kitsed	4,1	5,9	4,4	2,8
Loomakasvatustoodang, t				
Liha	12 038	12 968	15 617	20,1
veiseliha	1 162	798	984	8,5
sealiha	x	x	14 585	30,0
Piim	42 611	47 906	55 037	7,7

Ettevõtlikkus ei tähenda ainult ettevõtjaks hakkamist. Oluline on, et ettevõtlikud oleksid kõik inimgrupid, ning et omavahel tehtaks koostööd. Kodanikuühiskonna aktiivsuse kasv aitab lahendada Viljandimaa ees seisvaid probleeme – see on üks Viljandimaa arengustrateegia olulisi seisukohti.

Mittetulundusühingud Viljandi maakonnas, 2004–2013

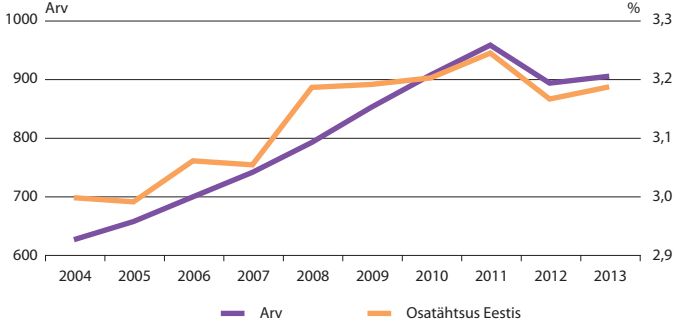

Kodanikualgatuse hea näide on liikumine OTT (otse tootjalt tarbijale). Tootjate ja tarbijate kokkusaamine Viljandis Männimäel.

6 Kontseptuaalse arengu tagamine

Positiivsus genereerib positiivsust ja negatiivsus negatiivsust. On oluline, et negatiivsust ei võimendataks üle, et osataks näha ja võimendada positiivset. Ühiskonnas ei piisa enam, et positiivsed nihked toimuvad, positiivsed muutused peavad positiivsena ka välja paistma.

Asi peab hea olema ja ka hea paistma. Heast asjast tuleb maailmale teada anda. Teeme Viljandimaal häid tegusid ja soovime olukorda, kus Viljandimaa tekitaks omades uhkust ning võõrastes huvi ja imetlust.

Viljandimaa kontseptuaalse arengu kavandamine tugineb maakonna väärtustele ja senistele edulugudele – aja- ja kultuuriloo ning majandusarengu edulugudele. Oluline koht kontseptuaalses arengus on maakonnale tuntust toonud inimeste, ettevõtmiste ja kohtade esiletoomisel (Lehola Lembitu, Martin Klein, Mart Saar, Johan Laidoner, Mulgimaa, Sakalamaa, Võrtsjärv, Soomaa, suurjooks ümber Viljandi järve, Viljandi folk, pärimusmuusika ait, Ugala teater, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, Kondase keskus jne).

Kontseptuaalse arengu tähtis komponent on maakonna inimeste tugeva identiteeditunde loomine. Vaade väljastpoolt Viljandimaale peab olema positiivne ja atraktiivne.

Kontseptuaalse arengu kõige tähtsam eesmärk on luua Viljandimaa olevikust ja tulevikust positiivne kuvand. Tahame, et

- Viljandimaa oleks tuntud ainulaadse piirkonnana – PÄRIS EESTINA,
- Viljandimaa pakuks potentsiaalsetele elanikele ja ettevõtjatele huvi ning siia soovitaks elama asuda ja siin ettevõtlusega tegelda; Viljandimaad nähakse areneva piirkonnana,
- Viljandimaa elanikud oleksid uhkusega viljandimaalased, kes räägivad lugusid oma piirkonna edust ja erilisusest.

Olulised on järgmised tegevussuunad: töötada välja Viljandimaa ühtse identiteedi kontseptsioon ning viia see maakonnas tegutsevate ettevõtete, asutuste, organisatsioonide, ühenduste ja üksikisikuteni; tutvustada aktiivselt Viljandimaa võimalusi, rakendada ühtne identiteet Viljandimaaga seotud üritustel.

Strateegilise suuna edukuse peamine mõõdik on elanike rahulolu – elanike rahulolu Viljandi maakonna kui elu- ja tööpaigaga peab kasvama. Sellelaadseid uuringuid praegu ei tehta, kuid teiste maakondade eeskujule tuginedes on need kavas. Samuti soovime, et Viljandimaa külastajate arv kasvaks, et suureneks välisinvestorite huvi Viljandimaa vastu.

Kontseptuaalsele arengule Viljandimaal ei ole süsteemset tähelepanu jätkunud. Selle suuna tegevuskava tuleb alles välja töötada ning tulemuslikkuse seiresüsteem luua. Praegu saab Viljandimaad selle teema puhul hinnata vaid majutusstatistika põhjal.

Majutatute arv Viljandimaal on viimastel aastatel kasvutrendis ning ületab majanduslanguse eelset taset. Väikses kasvutrendis on ka Viljandimaal majutatute osatähtsus Eestis majutatute koguarvus, kuid selle näitaja puhul ei ole majanduslanguse eelset taset veel saavutatud. Viljandimaa kasutamata potentsiaalile viitab asjaolu, et siin peatutakse lühemat aega kui Eestis keskmiselt. Kerget rahulolu pakub teadmine, et ka tööreisil majutatute arv kasvab. Enamik Viljandimaal majutatutest on eestimaalased, kuid ligikaudu viiendik on pärit väljastpoolt Eestit.

Turismimajandusel ei ole Viljandimaa majanduses väga suur osatähtsus, kuid Viljandimaa tutvustamise kaudu on turismil oluline roll positiivse kuvandi loomisel. Mida rohkem inimesi hindab Soomaad, Võrtsjärve, mulgi kultuuri, Viljandi pärimusmuusika festivali jne, seda tõenäolisemaks muutub võimalus, et nad soovivad aktiivsemalt panustada Viljandimaa arengusse.

Viljandimaa arengu võtmeteema on konkurentsivõimeline tööturg, kuid Viljandimaa loodusmärgid, millest ehk tuntumad on Soomaa ja Võrtsjärv, ei kaota oma rolli Viljandimaa tegemistes.

Soomaa rahvuspark, kus neljale aastaajale lisandub viies – üleujutus –, pakub loodushuvilisele avastamisrõõmu igal aastaajal.

Majutatud Viljandi maakonnas, 2004–2012

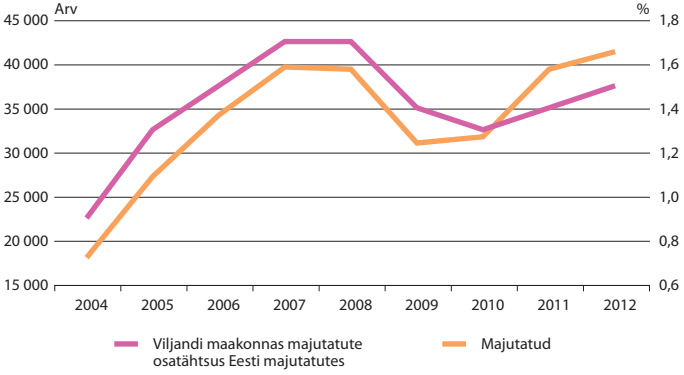

Angerjasupp on ikka maitsev. Eriti hästi maitseb see Võrtsjärvel kalepurjekaga seilates.

Viljandi maakonnas majutatud välismaalased riigi järgi, 2012

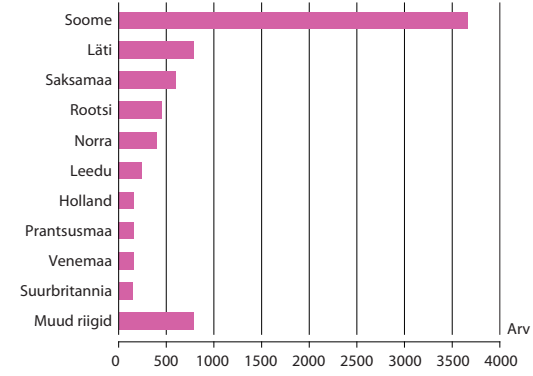

Viljandimaa kultuurisuve tippsündmus on Viljandi pärimusmuusika festival ehk Viljandi folk, kus osaleb tuhandeid muusikasõpru kogu maailmast. Viljandi folk on Viljandimaa loomemajanduse edulugu.

7 Elukeskkonna ning tehnilise ja sotsiaalse taristu arendamine

Soovime saavutada olukorra, kus Viljandimaa tehniline ja sotsiaalne taristu tagab inimestele ajastule vastava ettevõtlus- ja elukeskkonna ning taristu areng on toimunud säästva arengu põhimõtteid järgides.

Tehnilise taristu seisukord ei tohi takistada Viljandimaa arengueesmärgi täitmist. Tehnilise taristu arendamisel pööratakse peatähelepanu teedevõrgu tehnilise seisukorra parandamisele, kvaliteetse elektrienergiaga varustatuse kindlustamisele ning nüüdisaegse andmeside võimaluste loomisele maakonna asustatud aladel. Majandustegevuse arendamise ja loodusrikkuste kasutamise vahel tuleb luua tasakaal.

Ka sotsiaalse taristu seisukord ei tohi takistada maakonna peaeesmärgi saavutamist. Viljandimaa elanikele peab olema tagatud sotsiaalne turvatunne, kvaliteetsed sotsiaalsed teenused elukaare igas punktis, peavad olema loodud head ja kättesaadavad vaba aja veetmise võimalused. Sotsiaalse taristu arendamise kõige olulisemad teemad on haridus ja tervishoid.

Haridusvaldkonnas tuleb keskenduda eelkõige hariduse kvaliteedile ja kättesaadavusele. Olulise objektina ootab ehitamist õpilaskodu Viljandisse. Tervishoius on vaja lahendada Viljandi maakonnahaigla hoone ja sisu küsimus. Rahvatervise arendamiseks on oluline lahendada ujulate probleem Kesk- ja Põhja-Viljandimaal. Viljandimaa kergteedevõrk ei ole piisav.

Strateegilise suuna edukust näitavad järgmised mõõdikud:

- Viljandimaal tegutsevate ettevõtete, sh keskmiste ja suuremate ettevõtete arv on kasvanud,
- elektrienergia varustuskindlus on suurenenud,
- kvaliteetne andmeside on tagatud igas Viljandimaa asustatud punktis,
- Viljandimaal tegutsevad endiselt maakonnahaigla, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia, Ugala teater, pärimusmuusika ait, Viljandi spordikool, Viljandi muusikakool,
- Viljandi Gümnaasium on eksperthinnangute põhjal Eesti kümne tugevama gümnaasiumi seas,
- alushariduseõpetajate keskmine palk ei ole väiksem põhikooliõpetajate keskmisest palgast,
- Viljandi linna on ehitatud veekeskus ja rajatud õpilaskodu,
- Põhja-Viljandimaal tegutseb ujula,
- endiselt toimuvad Viljandi pärimusmuusika festival, Viljandi laulupidu, suurjooks ümber Viljandi järve, lisandunud on uued kultuuri- ja spordiüritused.

Viljandimaal on 1224 kilomeetrit riigimaanteid ehk 7,4% Eesti riigimaanteedest. Kohalikke maanteid ja tänavaid on peaaegu 2900 kilomeetrit, see hõlmab 7,5% Eesti vastavast näitajast. Kui arvestada, et Viljandimaa pindala hõlmab 7,9% riigi pindalast, võib öelda, et Viljandimaa teedevõrgu tihedus on üsna Eesti keskmise lähedal. Viljandimaa riigimaanteedest on kattega 52,9%. Kattega riigimaanteede osatähtsus on Viljandimaal oluliselt väiksem kui Eestis keskmiselt. Kattega riigimaanteede kogupikkus on Viljandimaal aastatega küll suurenenud, kuid kattega teede osatähtsus Eesti keskmisele lähenenud ei ole.

Viljandi Metall on korporatiivne ettevõte, mille tegevusalad on teraskonstruktsiooniде tootmine, ehitus ja montaažitööd, projekteerimine, betooni tootmine, kütteseadmete tootmine, roostevabast terasest toodete valmistamine, tööstusgaasi ja tarvikute müük. Fotol näide Viljandi Metalli tegevusest – Eesti paviljon maailmanäitusel EXPO 2000 Hannoveris.

Tänapäevane majandus ei ole võimalik kvaliteetse andmesideta. Et kvaliteetne andmeside on pidevas muutumises, peab see teema olema ka arengustrateegia fookuses. Eesmärk on tehnoloogiatrende ja elanike vajadusi arvestav andmeside taristu, mis täidab nii avaliku kui ka erasektori huve, võimaldades tootlikkuse kasvu ja kiire interneti kasutust mis tahes ajal kõigil isikutel. Mõõdetavad strateegilised eesmärgid on järgmised: kõigis Viljandimaa asustatud punktides on loodud võimalus liituda kiire internetiga.

Kiirest andmesidest on vähe kasu, kui puudub elekter. Elektrienergia varustuskindlus ei ole praegu Viljandimaa igas punktis piisavalt tagatud. Maaettevõtluses on see suur probleem. Eesmärk on vähendada elektrikatkestusi majapidamise kohta ja parandada pinge kvaliteeti. Eelolevate aastate tähtsamad tegevused on ilmastikukindlate maa- ja õhukaabelliinide ja uute alajaamade ehitamine ning kaugloetavate arvestite paigaldamine. Pinge kvaliteedi parandamiseks ehitatakse keskpingeliine majapidamistele lähemale. Eesmärk on, et ilmastikukindla maa- ja õhukaabli osatähtsus oleks vähemalt 75%.

Kõrgepingeliine on Viljandimaal jõudsalt uuendatud.

Tervis on oluline inimkapitali näitaja. Tervise juures on tähtis, et inimene panustaks oma tervisesse, et tema eluviisid toetaksid terve olemist. Oluline on, et kui tekib terviserike, oleks vajalik abi kiiresti ja kvaliteetselt saadaval. Taristu peab toetama nii terve olemist kui ka terveks saamist. Peamised sotsiaalse taristu tervist toetavad elemendid on ujulate ehitamine Kesk- ja Põhja-Viljandimaale ning kergliiklusteede võrgu arendamine. Tähtsal kohal on traditsiooniliste rahvaspordiürituste kestmine ja uute traditsioonide loomine. Rahvatervise edendamisel peetakse Viljandimaal oluliseks ka mitmesuguseid rahvakultuuriga seotud ettevõtmisi. Osalemine laulukoorides, tantsuringides jne mõjub rahvatervisele kindlasti positiivselt.

Sportimisharrastuse kohta ei ole palju usaldusväärset statistikat, kuid 2009.–2010. aasta andmed näitavad, et Viljandimaa elanikud on spordilembesemad kui Eestis keskmiselt: vähemalt kord nädalas sportis 41,3% Viljandimaa vähemalt 10-aastasest elanikkonnast, Eesti keskmine näitaja oli 32,6%. Tore on ka see, et Viljandimaal kasvab rahvatantsuga tegelejate arv ja Viljandimaa rahvatantsijate osatähtsus Eestimaa rahvatantsijate seas suureneb.

Viljandimaal on praegu kolm ujulat: Viljandis, Karksi-Nuias ja Abja-Paluojal. Ujula Abja-Paluojal näitab, et kui tahtmist on, siis on kõik võimalik, sh uue ujula ehitamine Eesti äärealal asuvas väikelinnas.

Viljandi maakonna rahvatantsijad, 2008–2013

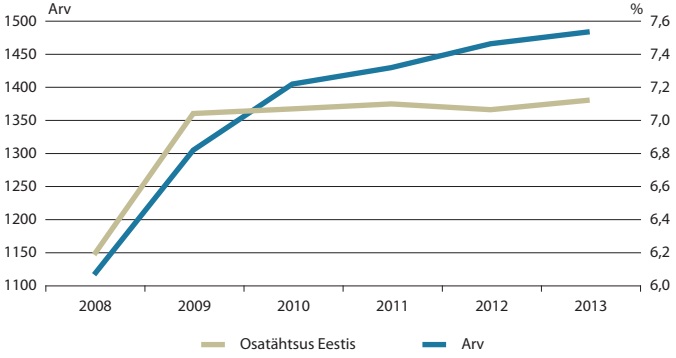

Suurjooks ümber Viljandi järve. Eesti pikima ajalooga spordivõistlus on mõeldud nii tippudele kui ka tervisesportlastele.

Viljandi maakonna tervishoiutöötajad ja -asutused (aasta lõpul), 2004, 2008, 2011

	2004	2008	2011
Arstid	139	124	114
perearstid	...	33	33
Hambaarstid	39	39	33
Õendustöötajad	319	311	264
Haiglad	3	3	3
Ravivoodid	480	471	471
Arstiabi kasutamine			
Hospitaliseeritud	9 295	8 942	8 087
Arsti ambulatoorsed vastuvõtud, tuhat	285,7	313,8	306,9
perearsti vastuvõtud	...	196,8	191,0
Arsti koduvisiidid, tuhat	6,5	3,0	2,3
perearsti koduvisiidid	...	3,0	2,2
Hambaarsti vastuvõtud, tuhat	66,9	61,3	50,5

Viljandi haigla on Viljandimaa tervishoiusüsteemi võtmelüli.

Hea töö, mõnusad enesetäiendamise ja vaba aja veetmise võimalused ning puhas loodus pääsevad mõjule, kui tagatud on ka füüsiline turvalisus. Politsei tuntav kohalolek, vajadusel päästeteenistuse abi – Viljandimaal peavad need tagatud olema. Kuritegevusstatistika näitab Viljandimaal langustrendi. Viljandimaa osatähtsus Eesti kuritegevuses on väiksem kui Viljandimaa elanike osatähtsus Eestis. Viljandimaa on üsna turvaline elamispaik, aga turvalisus on valdkond, mis vajab pidevat tähelepanu.

Viljandi maakonna kuritegevusstatistika, 2006, 2010, 2013

	2006	2010	2013	Osatähtsus Eestis, %
I astme kuriteod	63	31	30	1,6
II astme kuriteod	1 257	992	706	1,9
Registreeritud kuriteod kokku	1 320	1 023	736	1,9
tapmised, mõrvad	1	2	2	3,2
narkootikumidega seotud kuriteod	29	17	22	2,2
vargused	463	372	250	1,5
liikluskuriteod	201	152	137	3,7
mootorsõiduki juhtimine joobeseisundis	179	150	132	3,8

Turvalisuse tagamine on meie kõigi ühine ülesanne. Turvalist käitumist õpetada ei ole kunagi liiga vara.

Kaanepildist. Kokkuvõte

Trükise kaanel on fragment Viljandimaa kunstniku Paul Kondase (1900–1985) maalist „Näärivana kalastab". Maali originaal asub Viljandis Kondase-nimelises kunstimuuseumis Kondase Keskus ja on püsieksponaadina külastajatele nähtav.

Kondase maal „Näärivana kalastab" on sisult väga mitmekihiline ja seda ei saa üheselt lahti mõtestada. Suurele osale maali vaatajatest on aga kindlasti üllatav, et näärivana suveöisel järvel kala püüab. Selline pilt ei lange kokku tavakujutlusega näärivanast. Veidi asja üle järele mõeldes saab aga öelda: „Miks ka mitte? Suveööl imelisel järvel kala püüda on ju imetore!".

Viljandimaa elu ja areng on samuti väga mitmekihiline ning kindlasti on igaühel sellega oma isiklik suhe. Kõiki kihte detailselt kirjeldada on ülimalt keeruline ja võib-olla ei ole see isegi vajalik. Ometi on selge, et vajame arenguks eelkõige õnge ja ainult toimetulekutoetustele loota ei ole jätkusuutlik. Kondase maalil on näärivanal korraga kasutusel mitu õnge. Küllap on ka Viljandimaal mõistlik mitte ainult ühele õngele lootma jääda ja ehk on mõistlik õnged mitmesse järve heita.

Mõeldes Kondase 1981. aastal maalitud maalile ja Eesti ajaloole võib nentida, et õngitsemine on olnud edukas – näärivanast on taas jõuluvana saanud! Soovime, et kolmekümne aasta pärast saaksime öelda, et ka Viljandimaa on olnud edukas, et Viljandimaa on arenenud, et siin elavad õnnelikud inimesed.

Viljandimaa edukaks olemise tarkus on olemas Viljandimaal ja seda kannavad siinsed inimesed. Keegi teine peale Viljandimaa inimeste ei tee Viljandimaad edukaks. Viljandimaal on kätte jõudnud aeg, kus eduks ei piisa sellest, kui teha kõike nagu seni. Peame muutma oma mõtlemist. Küsimus ei ole selles, mida me teha ei saa, vaid selles, mida me teha saame. Peame võtma eeskuju Kondase jõuluvanast, kes suveööl õngitsema asus.

Ühe maali sõnumiga peame veel kindlasti arvestama: võime tegelda traditsioonilistele ootustele mittevastavate tegevustega, see on lausa soovitatav, aga iseendaks peame sellegipoolest jääma ning oma kultuurist ja identiteedist me loobuda ei tohi. Heidame veel kord pildi trükise kaanele – jõuluvana on riides kui jõuluvana ja tal on kaasas imeilus jõuluehtes kuusepuu.

Mihkel Servinski,
Statistikaameti peaanalüütik

Teatmik on koostatud Viljandi Maavalitsuse ja Statistikaameti koostöös.

Märkide seletus

x	andmete avaldamist ei võimalda andmekaitse põhimõte
…	andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad

Koostanud Mihkel Servinski, Marika Kivilaid, Greta Tischler (Statistikaamet), Kaupo Kase, Tiia Kallas, Anne Karjus, Tiina Pihlak (Viljandi Maavalitsus)

Toimetanud Taimi Rosenberg
Kujundanud ja küljendanud Alar Telk
Fotod: Viljandi Maavalitsus, ettevõtted, Mihkel Servinski, Elmo Riig, Raivo Laidma, Peeter Rahnel

Kirjastanud Statistikaamet, Tatari 51, Tallinn
Trükkinud Ofset OÜ, Paldiski mnt 25, 10612 Tallinn

Mai 2014

ISBN 978-9985-74-553-3

Autoriõigus: Viljandi Maavalitsus, Statistikaamet

Väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale.